© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

BOSHLANG‘ICH SINF MUSIQA DARSLARIDA MUSIQIY IMPROVIZATSIYANI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Zokirova Sevara Izzatillo qizi

Annotatsiya. Mazkur tezisda boshlang‘ich sinf musiqa darslarida musiqiy improvizatsiyani tashkil etishning pedagogik asoslari va uning o‘quvchilarning musiqiy ijodkorligini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Musiqiy improvizatsiyaning mazmuni, asosiy shakllari hamda uni dars jarayonida qo‘llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ritmik, vokal va cholg‘u improvizatsiyasi orqali o‘quvchilarning musiqiy idroki, mustaqil fikrlashi, ijodiy tasavvuri va musiqiy ifoda ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: musiqiy improvizatsiya, boshlang‘ich ta’lim, musiqa darsi, musiqiy ijodkorlik, ritmik improvizatsiya, vokal improvizatsiya, musiqiy idrok, ijodiy fikrlash.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR ORGANIZING MUSICAL IMPROVISATION IN PRIMARY SCHOOL MUSIC LESSONS

Abstract. This thesis examines the pedagogical foundations of organizing musical improvisation in primary school music lessons and its importance in developing students’ musical creativity. It explores the concept of musical improvisation, its main forms, and its application in the educational process. Particular attention is given to the development of musical perception, independent thinking, creative imagination, and musical expression through rhythmic, vocal, and instrumental improvisation.

Keywords: musical improvisation, primary education, music lessons, musical creativity, rhythmic improvisation, vocal improvisation, musical perception, creative thinking.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ ИМПРОВИЗАЦИИ НА УРОКАХ МУЗЫКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Аннотация. В данной тезисной работе рассматриваются педагогические основы организации музыкальной импровизации на уроках музыки в начальных классах и её значение в развитии музыкального творчества учащихся. Анализируются сущность музыкальной импровизации, её основные формы и возможности применения в учебном процессе. Особое внимание уделяется развитию музыкального восприятия, самостоятельного мышления, творческого воображения и навыков музыкального выражения посредством ритмической, вокальной и инструментальной импровизации.

Ключевые слова: музыкальная импровизация, начальное образование, урок музыки, музыкальное творчество, ритмическая импровизация, вокальная импровизация, музыкальное восприятие, творческое мышление.

KIRISH

Bugungi kunda boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko‘nikmalari va ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga ham alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda musiqa darslari muhim o‘rin egallaydi. Chunki musiqa o‘quvchilarning hissiy dunyosini

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

boyitish, musiqiy tafakkurini shakllantirish va o‘z fikrlarini ijodiy ifodalash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Musiqa ta’limining muhim tarkibiy qismlaridan biri musiqiy improvizatsiyadir. U oldindan to‘liq tayyorlanmagan musiqiy fikrni ohang, ritm, ovoz yoki cholg‘u vositasida ijodiy ifodalash jarayonidir. Musiqiy improvizatsiya o‘quvchiga tayyor musiqiy namunani takrorlash bilangina cheklanmay, o‘z musiqiy g‘oyalarini yaratish imkonini beradi. Tadqiqotlarda improvizatsion faoliyatning bolalar musiqiy ijodkorligi va ijodiy fikrlashini rivojlantirishdagi ahamiyati qayd etilgan (1; 2).

ASOSIY QISM

Musiqiy improvizatsiya boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim. Bu yoshdagi bolalar ritmik harakatlar, tovushlarga taqlid qilish, qo‘shiq aytish va turli musiqiy o‘yinlar orqali bilimlarni osonroq o‘zlashtiradilar. Shu sababli improvizatsiyani murakkab musiqiy nazariy tushunchalardan emas, balki sodda va qiziqarli amaliy mashqlardan boshlash maqsadga muvofiq. Musiqiy improvizatsiyaning asosiy shakllaridan biri ritmik improvizatsiya hisoblanadi. Bunda o‘quvchilar qarsak chalish, oyoq bilan ritm urish yoki oddiy zarbli cholg‘ulardan foydalanish orqali o‘z ritmik namunalarini yaratadilar. Masalan, o‘qituvchi muayyan ritmni ijro etadi, o‘quvchilar esa unga javoban boshqa ritmik shaklni taklif qiladilar. Bunday mashqlar ritmni his qilish, eshitish diqqatini jamlash va musiqiy javob qaytarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda ham hatto, improvizatsiyaning ahamiyati katta bo‘lib, u o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi. Chunki ular yaratayotgan musiqiy mahsulot shaxsiy tajriba va hissiyotlarga asoslanadi. Bu jarayon bolalarda o‘z fikrini erkin ifodalash, mustaqil qaror qabul qilish hamda kreativ yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Vokal improvizatsiya o‘quvchilarning ovoz imkoniyatlaridan ijodiy foydalanishiga asoslanadi. Bunda bolalar qisqa ohanglar yaratish, berilgan jumlani davom ettirish yoki ma’lum kayfiyatni ovoz orqali ifodalash kabi mashqlarni bajaradilar. Masalan, o‘qituvchi qisqa musiqiy jumlani kuylaydi, o‘quvchi esa unga mos davom yaratadi. Ushbu faoliyat musiqiy eshitish, ohangdorlik va mustaqil musiqiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Cholg‘u improvizatsiyasi esa bolalarning sodda cholg‘ular yoki sinfdagi mavjud tovush manbalaridan foydalanib, mustaqil musiqiy namunalar yaratishlarini nazarda tutadi. O‘quvchilar muayyan mavzu, obraz yoki kayfiyat asosida tovushlarni tanlab, qisqa musiqiy kompozitsiyalar tuzishlari mumkin. Bunda asosiy maqsad mukammal musiqiy asar yaratish emas, balki o‘quvchining mustaqil musiqiy qaror qabul qilishi va o‘z g‘oyasini ifodalashiga imkon berishdir.

M. Chandlerning boshlang‘ich sinflarda musiqiy improvizatsiyaga bag‘ishlangan ilmiy sharhida improvizatsiyaning ijodkorlik va divergent fikrlash bilan aloqasi, shuningdek, o‘quvchilarning yoshiga qarab improvizatsion ko‘nikmalar rivojlanishi tahlil qilingan (1). T. Koutsupidou va D. J. Hargreaves tomonidan olib borilgan tadqiqotda esa improvizatsion mashg‘ulotlarning bolalarning musiqiy ijodiy fikrlashiga ta’siri o‘rganilgan (2). Ushbu tadqiqotlar musiqiy improvizatsiyani musiqa ta’limining muhim amaliy yo‘nalishlaridan biri sifatida ko‘rib chiqish uchun ilmiy asos bo‘la oladi.

Musiqiy improvizatsiya individual va jamoaviy shakllarda tashkil etilishi mumkin. Individual mashqlarda o‘quvchi o‘z musiqiy g‘oyasini mustaqil yaratadi, jamoaviy mashqlarda esa boshqa o‘quvchilarning ritmi yoki ohangiga moslashadi. Jamoaviy improvizatsiya o‘zaro tinglash, musiqiy muloqot va umumiy ijodiy faoliyatda ishtirok etish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. P. Burnardning bolalar guruhlaridagi musiqiy improvizatsiyaga oid tadqiqoti ham bunday faoliyatning ijtimoiy va musiqiy o‘zaro ta’sir bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi (3).

C. Larsson va E. George-Hemming tomonidan olib borilgan adabiyotlar sharhida musiqiy improvizatsiyaning ikki asosiy yondashuvi — o‘qituvchi tomonidan yo‘naltiriladigan improvizatsiya

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

va o‘quvchining erkin ijodiga asoslangan improvizatsiya — farqlanadi (4). Boshlang‘ich sinflarda ushbu yondashuvlarni uyg‘unlashtirish mumkin: dastlab o‘qituvchi sodda ritm yoki ohang namunasini beradi, keyinchalik esa o‘quvchilarga o‘z variantlarini yaratish imkoniyatini taqdim etadi.

Shunday qilib, musiqiy improvizatsiya o‘quvchilarning musiqiy bilimlarini amalda qo‘llashi, o‘ziga xos musiqiy g‘oyalarni yaratishi va musiqiy faoliyatda faol ishtirok etishi uchun imkoniyat yaratadi. M. Lejko ham boshlang‘ich ta’limda improvizatsiyaning ahamiyatini yoritib, uning bolalarning tasavvuri, musiqiy ifodasi hamda ritmik va melodik ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan bog‘liqligini ta’kidlaydi (5).

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, musiqiy improvizatsiya boshlang‘ich sinf musiqa darslarining ijodiy imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim faoliyat turidir. Ritmik, vokal va cholg‘u improvizatsiyasi o‘quvchilarning musiqiy idroki, ijodiy tasavvuri, mustaqil fikrlashi va musiqiy ifoda ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Improvizatsion mashqlarni individual va jamoaviy shakllarda qo‘llash o‘quvchilarning o‘z musiqiy g‘oyalarini yaratishi hamda boshqalarning musiqiy ifodalarini tinglab, ularga javob qaytarishiga imkon beradi. Shu bois musiqiy improvizatsiyani boshlang‘ich sinf musiqa darslarining mazmunli tarkibiy qismi sifatida qo‘llash muhim pedagogik ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chandler, M. D. (2018). Improvisation in Elementary General Music: A Review of the Literature. “Applications of Research in Music Education, 37”(1), 42–48. https://doi.org/10.1177/8755123318763002
2. Koutsoupidou, T., & Hargreaves, D. J. (2009). An experimental study of the effects of improvisation on the development of children's creative thinking in music. “Psychology of Music, 37”(3), 251–278. https://doi.org/10.1177/0305735608097246
3. Burnard, P. (2002). Investigating children's meaning-making and the emergence of musical interaction in group improvisation. “British Journal of Music Education, 19”(2), 157–172. https://doi.org/10.1017/S0265051702000244
4. Larsson, C., & Georgii-Hemming, E. (2019). Improvisation in general music education – a literature review. “British Journal of Music Education, 36”(1), 49–67. https://doi.org/10.1017/S026505171800013X
5. Lejko, M. (2025). The Importance of Musical Improvisation in Primary School. In B. Kovačič (Ed.), “Širjenje obzorij o poučevanju glasbe” (pp. 211–216). University of Maribor Press. https://doi.org/10.18690/um.pef.3.2025.34